

avskrift av orig. som
är i blyertsskrift

ACC. NR. M. 7768:1-11.

Landskap: Småland

Upptecknat av: Blenda Andersson

Härad: Albo

Adress: Skönda, Vislanda

Socken: Vislanda

Berättat av:

Uppteckningsår: 1941.

Född år 1880 i Vislanda.

Slätter och skörd.

s. 1-11.

(Själubiografi; forts. fr. M. 7767.)

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Skriv endast på denna sida!

M. 7768:1

Slåtter och skörd.

Då jag var 12-13 årsansågs jag som en stor flicka, och fick från morgon till kväll hjälpa till vid slåttern och skörden. Då far började med slåttern, slåddes gräsvallarna först. Sedan slåddes maden och sist slåddes det naturliga gräset på backarna i gårdet. Allt på den tiden slåddes med lie och rävsades för hand. Jag minns en dag då det var en regnig sommar. Vi hade tort hö på en gräsvall på cirka 20 tunnland, och gräset var ganska bra det året, så höet låg i en breda över hela gräsvallen. Vi skulle köra in detta hö på en dag, för torkvädersdagarna voro fåtaliga det året. Först strängde vi höet på förmiddagen, sedan skulle höet köras in på eftermiddagen. Min far, drängen och min bror, Johan, körde in höet, och vi flickor, Martina, Ida och jag skulle riva ihop höet och välräfsa. Denna dag glömmar jag aldrig. Regnmolnen stodo hotande över oss hela eftermiddagen, och far sade till oss: "Nu får ni lov å skynda på, så vi få in höet innan det blir vått." Martina å Ida voro naturligtvis starkare än jag, så de revo ihop höet med högafflar i rader, som de körde utmed när de lassade på höet, och jag fick välräfsa. Men när flickorna rivat ihop till ett lass, hjälpte de mig att räfsa. Och då ställde vi oss i rad och rävsade efter varandra och var och en tog så brett rävsetag som vi räckte med rävseskäftet. Och vi hade så bråttom, så vi gav oss ingen ro att äta middag, utan vi blott svalde maten, som utgjordes av stuvade ärter och kött. Och jag minns, att jag

M. 7768:2

var så ivrig till att rävsas, så när det led mot kvällen orkade jag knappast andas. Men då hade vi fått in höet, och just som vi kört in det sista hölasset, började det regna. Och då voro vi så glada för höet var under tak, så vi glömde att vi voro trötta.

När vi hade bärgat höet på gräsvallarna, sa far till mor: "I morgon ska vi flytta till maden". Denna mad låg cirka en kilometer från hemmet, och hade en areal av 36 tunnland. Det låg en viss, säregen stämning utöver det alldagliga, att vara borta på maden och slå. Då vi "flyttade" dit tog far med sig brynehon och sännor, lia och ett par extra lia, en lös lie, "liatotte", liarätten, en extra sänna, rävsor och extrarävsor, rävsetinna, ett tiotal höbågar m.m. Till maden hörde 2 ängalador. Den ena kallades Rödjeladan och den andra Åladan. Man började alltid slå vid den förstnämnda ladan.

Slåtterkarlarna stego upp i soluppgången och gingo ut på maden och slådde. Mor hade förut varit uppe och kokt kaffe och satt fram frukosten, som utgjordes av kaffe, smörgås och söt mjölk. Sedan hade hon tillrett matväskan, som slåtterkarlarna skulle bära med sig till maden. I brödpåsen, som låg bykt och manglad från förra sommaren, lade hon sex kakor bröd och ovanpå dessa en ost. Sedan fyllde hon en sänsekruka, däri gick tre kannor, med surmjölk och tvenne förtenade och blankpolerade kopparkrutor fyllda hon med färskt, hembryggt maltdricka som kallades "slåtteröl."

Mina systrar stego upp samtidigt som slåtterkarlarna och började mjölka, och jag steg upp och hjälpte till att köra vall. Sedan gingo

M. 7768:3.

flickorna till maden och rävsade, och jag fick bära mjölken till Vislanda, som vi då lämnade till handl. Bengtsson. Klockan halv nio skulle jag sen vara på maden med maten, då det var davramål. Har tidigare nämnt, att det var en tradition att ha någon sorts välling, grönkål eller soppa till detta mål, när vi slådde på maden.

Den första dagen vi slådde på maden skulle vi först bygga ett matbord innan vi började äta. Och då lades fyra av bräderna, som suttit i ladgluggen över vintern i en fyrkant, och under vardera hörnet lades en ganska hög sten som bräderna låg på. Mitt över dessa bräder lades den bredaste brädan, som skulle utgöra "matbord". På denna sattes lerfatet däri vällingen slogs upp. Och så plockade jag fram skeder och knivar, var och en hade sin sked med sitt igenkänningsmärke. Alla åto ur ett fat, och så höllo de sovelbiten och brödskivan i vänster hand och skeden i den högra. Alla sutto på de upplagda säten runt "bordet", vilken ställning var byggd invid ladans vägg den vänstra sidan om ladgluggen. Samspråket under måltiden var muntert, och alla läste tyst, med sammanknäppta händer, bordsbönen både före och efter maten. Efter davramål brukade höstafolket vila en halvtimme och efter middagsmålet en timme. De lågo då inne i ladan på det nyslagna, doftande höet, männen på den högra sidan i ladan och kvinnorna vid den vänstra. Voro vi "rävsekäringar" efter med rävsningen, gav vi oss ingen tid till att vila, utan rävsade medan slätterkarlarna vilade, för vi skulle hinna fatt dem.

Det gräs som slåddes den ena dagen, brukade bäras in dagen efter.

M. 7768:4

Då vi rävsadé, skulle vi lägga höet i "småpella" (små hägar" i bredor, och när höet skulle torkas, fingo vi "rävsekäringar" först vända "småpellarna" och när de torkat en stund, fingo vi strö ut dem. Och efter cirka en timme fingo vi ytterligare "stränga" höet. Då höet var tort, skulle det bäras in. Jag fick då gå före och "riva ihop" bredorna, och mina båda systrar, Martina och Ida, fängde höet i "fångar" och lade på en höbåge. Då bågen var full av hö, drog en av dem ihop "byren" och "knöt bågerepet"; varpå hon hjälpte den karl, som skulle bära höbyren på huvudet upp till ängaladan. När vi voro långt ute på maden och slådde, måste en höbyr bäras i två eller tre skifte. På sina ställen var marken så len på maden, så karlarna sjönk ned i dyn ända till knän, när de buro höbyrerna. - Jag tycker, att bära hö i höbågar på sidlänt mark, borde ingå som en gren i idrotten, så gjorde de ett nyttigt arbete både när de tränade och tävlade. -

När man hade nylagad mat till middag, såsom någon sorts stuvning eller äggröra eller fläskpannkaka etc., fick jag gå hem och hämta maten. I annat fall hade mor till middag, då vi slådde ute på maden, surmjölk och bröd samt rökt skinka med gräslök. Merafton åto vi alltid ute på maden på stället där vi voro och höstade. Till detta mål utgjordes maten av bröd, smör och ost samt mjölk eller slätteröl. Efter denna måltid fingo vi ej vila. Middagsmålet hölls kl. halv ett och merafton halv fem e.m. Sen tog vi "hälat" i solnedgången.

När karlarna slådde, gingo de i "åner". Den delen av maden som tillhörde Rödjeladan slåddes i fyra "åner", och den som tillhörde åladan,

M 7768:5

slåddes i tre. Jag minns en dag då vi voro på den sista ånen. Jag var då 13 år. Slåtterkarlarna slådde upp på maden den dagen. Vi systrar, Martina, Ida och jag, voro långt efter med rävsningen, emedan vi burit in hö dagen förut, och under den tiden hade ett par av karlarna slått. Men vi systrar hade överenskommit att vi skulle rävsas fatt slåtterkarlarna. Så medan de vilade vid måltiderna, rävsade vi med största enärgi, så vi hunno mer och mer upp dem. Vi hade nämligen ett förslag att göra dem ett spratt. Men de anade det icke, annars hade det ej gått för oss. Vid tretiden på e.m. slog de upp. De hurrade då med full halls, så det hördes vida omkring. Det var nämligen en allmän sed, att man skulle låta grannarna höra, att man slått upp. Och så stannade slåtterkarlarna och "vilade maden." Detta var också en gammal sedvänja, men båda dessa sedvänjor upphörde innan sekelskiftet. Då de "vilade maden" eller "vilade ånen" eller "vilade åkern" satte de liaskaftet på marken, och så lade de armarna i kors på baken på lien, och stodo så stilla en stund. Och när kvinnorna t.ex. "vilade maden", satte de rävseskäftet på marken och höllo högra handen om skäftet och den andra handen satte de i sidan, och stodo så stilla en stund. Mina föräldrar omtalade, att de gamle hade den tron, att när de t.ex. "vilade åkern" blev där bra skörd på åkern följande år. Men detta var nog från början ett påhitt av dagsverkarna, för de skulle få pusta några ögonblick. -

När slåtterkarlarna hade hurrat och "vilat maden" gingo de upp till Åladan och plockade ihop "slåtterdonen", som de skulle bära med sig hem. En av dem bar liarna, en annan brynehon, en brynepallen os.v. och så

M. 7768:6.

började de att långsamt gå mot hemmet. Men då hade vi vår sista breda färdig, och sen sprungo vi upp till ladan. Och där plockade vi ihop rävsorna, krukorna och matsäckakorgarna, som vi skulle bära med oss hem. Och sen började vi springa mot hemmet, så vi hunno upp slätterkarlarna uppå landsvägen bortåt Slättäng, och där ämnade vi springa förbi dem. Men när de såg, att kom och sprang och ämnade springa förbi dem, började de också att springa, och en 60-årig man vid namn Johan Andersson, som bar brynhon på ryggen, sprang så brynehon hoppade. Men då började vi flickor att skratta, och sen hade vi sällskap hem med slätterkarlarna. Dessa voro fem stycken nämligen min broder Johan, vår dräng Gustaf, samt August och Gustaf i Hult och ovannämnde Johan Andersson. Min far hade gått hem förut.

När slättern var slut, fingo vi börja "hugga löv." Min far och drängen såga ned lövträden, jag och mina båda nämnda systrar "snåjde" lövet av träden med en "risbit"(lövkniv), och min bror band ihop lövet i kärvar. Till vinterfoder till fåren skulle det skördas minst 200 lövkärvar till vardera fåret. Och en häst skulle ha dubbelt så många. Så vi fingo skörda över 2,000 kärvar. Men det var ett roligt och friskt arbete utom när det regnade, för då var lövet vått. Björklövskärvarna sattes ute till torkning, men lövkärvar av asp skulle torkas inom hus, eljest blev lövet svart. Asplövet användes endast till hästfoder.

M. 7768:7
Skörden.

Mina minnen rör sig endast om arbetet i hemmet, då jag växte upp, och de äro mig kärast. Jag skulle önska, att alla unga människor finog erfara den lyckokänslan jag kände då ett nyttigt arbete var utfört, t.ex. då man "slått upp" eller "slutat skörden" och man visste, att man gjort sin flit och bidragit i mån av krafter till arbetets fullbordan. Och mors och fars erkännande med orden: "Nu barn har ni varit duktiga"! rågade måttet av lyckan.

Då rågen var mogen fingo vi börja arbetet med skörden. All säd skars med lie. Då jag var sju år fick jag börja göra band, då de tog av säd. Far ville ej att sädesnekarna (sädeskärvarna) skulle bindas med enkla band för då repades kornen av stråen. Roligt var det att göra band, och det var också roligt att vara så stor så man fick vara med de store och arbeta. Då jag var 12-13 år fick jag göra band "till två lia", d.v.s. två män, drängen och min broder, gick och "mejade", (skar säd) efter varandra, och mina båda systrar tog uppsäden en efter vardera, och så skulle jag göra band till båda systrarna. Men då var det till att skynda på och göra ett band på någon sekund. Vi tog av säd till det det började skymma på kvällen. Sedan skulle vi sätta upp säden som vi tagit av på dagen. Höstrågen sattessi "skyla", och då sattes tio neker (sädeskärvar) omkring en nedsatt krake och två hängdes ovanpå kraken. Vårrågen och kornet krakades och då trädde tio neker på varje krake (stör). Havren sattes i långtrava med tolv

M. 7768:8

neker i varje trave. Alla sädeshögar och sädeskrakar sattes i rader, vilka sträckte sig i norr och söder. Då säden var krakad, skulle axen vara vända åt norr och stubben åt söder.

Det hände ofta då man var ute om kvällarna och satte upp säd, att man såg blixтар uppe från skyn i än det ena väderstreckket och än det andra. Jag var mycke rädd för åska, men de andra tröstade mig med att det var bara kornblixтар. En kväll kom Märta i Slättäng till oss, då vi satte upp säd. Och hon berättade, att kornet mognade på en enda natt av kornblixтарna. "Si dä va Oden som va ute å ljuste och skulle si nä kornet va moet", sa Märta. Men vår dräng sa, att han hade hört, att kornblixтарna kallades "sellablexta" och att det ljuste på skyn när "sillstimmet vände sig i havet."

När säden kördes in, då den var torr, fick jag vara "nekakråka" när far "laade" (*låd o*) säden i sädesladet, och en av mina systrar "tjyvade" med en tjuga upp nekerna till mög, och sen fick jag kasta dem till far. Ibland när vi körde in säd om kvällarna, såg vi ej att lada den, utan då vi fingo lada den på morgonen innan det blev "skärtort" (när daggen torkat på säden). När vi ej behövde lada säd om morgnarna innan det blev "skärtort", så vi kunde skära säd, fingo vi flickor antingen rävsa "slarve" (spillsäd) eller plocka lingon. På den tiden hade mor den seden, att vi skulle plocka hundrade tals liter lingon, som mor kokade till surmos, och som hon förvarade i stora träkimmor, och använde i hushållet under vintern. När honungsskörden blev god

M. 7768:9.

sötade mor lingonen med honung när hon kokade bären.

Då linet var moget, skulle vi flickor "röska hören" d.v.s. rycka upp linstråen med rötterna och binda det i kärvar. I varje kärve skulle vara tio handmål lagda snett över varandra, för "kneplet"(frökapslarna) ej skulle binda ihop sig. Detta var ett mycke roligt arbete. Och vi systrar tävlade om att "röska" mest kärvar. Men vi voro strängt befallda, att akta linet, så det ej blev oredigt och ruskigt, utan linstråen voro jämna och raka i kärvarna. Och vi skulle plocka upp varenda linstrå. Då linet var uppryckt, skulle det "krakas" d.v.s. trädas på krakstör.

Då linet stått på krakarna så det var torrt, skulle det bäras in, och en regnvädersdag skulle vi "repa hören". Detta var också ett roligt arbete. Far bar in en lång träbock och satte på logen, och så spikade han fast "repan" ovanpå bocken. Sedan skulle de, som repade linet, sitta grense i var sin ände, på bocken. Vanligen var det mina systrar, Ida och Martina, som repade, eller fick min bror Johan eller drängen hjälpa till. Och jag skulle alltid "fly händer", d.v.s. fly dem ett handmål av linet så fort de repade, och de fick jag börja göra så långt jag nästan kan minnas tillbaka, Men roligt var det.

När linet var repat, var vi ut det i höbågor och bredde ut det tunnt i rader på en nyslådd ljungbacke eller stubbåker, där det fick ligga och "röta", vilket vanligen tog en tid av cirka 4 veckor.

P.S. Då min broder Johan Andersson, år 1902 övertog skötseln över vårt föräldrahem efter vår faders frånfälle, köpte han både slätter-

M. 7768:10.

och skördemaskin samt hästrävs. Dittills hade allt slätter- och skörde-
arbete utförts för hand i vårt hem. Vill även nämna, att min broder var
den förste i socknen som skaffade sig sådana maskiner och var ensam
därom i flera år. Han var också den förste i socknen som skaffade sig
långhalmströska.

Upptecknat av Blenda Andersson, Skörda, Vislanda

№ 7768:11.

Tillägg.

Då vi slutat såväl slåttern som skörden, kokade mor "vit gröt" (risgrynsgröt) till kvällsmat den dagen vi slått upp och den dag vi tagit av den sista säden. Detta var en gammal tradition. Och gröten kallades respektive "slåttragröten" och "sjuragröten".